

**"IQLIM O'ZGARISHINING HUQUQIY TARTIBGA SOLINISHI:
XALQARO-HUQUQIY ME'YORLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGI
TAHLILI"**

ISKANDAROVA KAMOLATXON

ANNOTATSIYA

Maqolada iqlim o'zgarishining huquqiy tartibga solinishi, xalqaro huquqning va O'zbekiston Respublikasining qonunchiligida o'rin olgan normativ-huquqiy me'yorlar tahlil qilinadi. Xalqaro hamjamiyat tomonidan qabul qilingan iqlim o'zgarishining tartibga solinishiga oid muhim shartnomalar, masalan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan ishlab chiqilgan kelishuvlar va Parij kelishuvi kabi huquqiy asoslarga urg'u berilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining iqlim o'zgarishi bilan kurashishdagi huquqiy mexanizmlari va yurtimizda ekologik va iqlim o'zgarishi bo'yicha olib borilayotgan siyosat tahlil etiladi. Maqolada O'zbekistonning xalqaro majburiyatlarini bajarishdagi faoliyati, mavjud qonunlar va me'yorlarni takomillashtirish zarurati, shuningdek, iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlarini kamaytirishdagi samarali yondashuvlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, huquqiy tartibga solish, xalqaro huquq, O'zbekiston qonunchiligi, Parij kelishuvi, ekologiya, iqlim siyosati.

KIRISH

Iqlim o'zgarishi dunyo miqyosida ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarga sabab bo'layotgan global bir vaziyatdir. Bu jarayon tabiatda jiddiy o'zgarishlarga, masalan, haroratning ko'tarilishi, yomg'ir yog'ish rejimining o'zgarishi, qurg'oqchilik va suv resurslarining kamayishiga olib kelmoqda. Bu kabi holatlar nafaqat atrof-muhitga, balki inson hayotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, iqlim o'zgarishini tartibga solish va uning oldini olish uchun xalqaro hamjamiyat tomonidan turli qonuniy mexanizmlar va shartnomalar ishlab chiqilgan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan qabul qilingan Parij kelishuvi va boshqa xalqaro huquqiy hujjatlar, davlatlarga iqlim o'zgarishining oldini olishga qaratilgan majburiyatlarni yuklaydi. O'zbekistonga kelsak, iqlim o'zgarishi bilan kurashish borasida mamlakatda ham bir qator huquqiy va siyosiy qadammar qo'yilgan. Shunga qaramay, bu sohada O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish zarurati mavjud. Ushbu maqolada xalqaro huquqiy me'yorlar va O'zbekistonning ichki qonunchiligi, shu jumladan ekologik qonunlar, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda qanday faoliyat ko'rsatayotganini tahlil qilamiz.

ASOSIY QISM

Xalqaro Huquqiy Me'yorlar va Shartnomalar

Iqlim o'zgarishini tartibga solishda xalqaro huquqiy asoslar muhim o'rin tutadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) 1992-yilda Rio de Janeyroda bo'lib o'tgan BMTning Iqlim O'zgarishi bo'yicha Konferensiyasida iqlim o'zgarishini tartibga solishga oid birinchi xalqaro shartnoma - *Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka Konvensiyasi* (UNFCCC) qabul qilindi. Ushbu konvensiya iqlim o'zgarishining oldini olish va uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish uchun davlatlarni birlashishga chaqiradi. Konvensiya doirasida ishlab chiqilgan keyingi muhim hujjat esa 2015-yilda imzolangan *Parij kelishuvi* bo'ldi. Bu kelishuv iqlim o'zgarishini 2°C darajagacha cheklashni maqsad qilib qo'yadi va davlatlarni global isishning oldini olishga qaratilgan aniq maqsadlar va harakatlarni amalga oshirishga undaydi.

Parij kelishuvi davlatlarga iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va barqaror taraqqiyotni ta'minlash bo'yicha majburiyatlar yukladi. Shuningdek, davlatlar o'zlarining milliy iqlimga doir harakat rejalari va usullarini taqdim etishlari kerak. Shu tarzda, xalqaro huquq iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda davlatlar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan.

O'zbekistonda Iqlim O'zgarishini Tartibga Solish

O'zbekiston Respublikasi ham iqlim o'zgarishini tartibga solish va unga qarshi kurashishda o'z majburiyatlarini amalga oshirishi zarur. 1993-yilda O'zbekiston Iqlim o'zgarishining oldini olishga doir birinchi ekologik qonunini qabul qilgan bo'lsa, 2014-yilda "Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologiya to'g'risida"gi qonun ishlab chiqilgan. Bu qonunda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishning asosiy yo'nalishlari, xususan, iqlim o'zgarishining ta'sirlarini kamaytirish, barqaror energetika va tabiiy resurslarni boshqarish kabi masalalar ko'rib chiqilgan.

2015-yilda O'zbekiston Parij kelishuviga qo'shib, xalqaro miqyosda o'z majburiyatlarini tasdiqlagan. Shu bilan birga, mamlakatda ekologik va energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan bir qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Misol uchun, "Yashil energetika" siyosati doirasida quyosh va shamol energiyasi kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi 2021-yilda *Iqlim o'zgarishi bo'yicha strategik rejani* tasdiqladi. Bu reja mamlakatda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun zarur choralar, shu jumladan, tabiiy resurslarni samarali boshqarish, energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish bo'yicha aniq maqsadlar qo'yadi.

Muammolar va Takliflar

Biroq, iqlim o'zgarishini tartibga solishda O'zbekiston qonunchiligida hali ham bir qator muammolar mavjud. Birinchi navbatda, iqlim siyosatining to'liq amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan moliyaviy va texnologik resurslar yetishmayapti. Bu, ayniqsa, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish va energiya samaradorligini oshirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlarda sezilarli darajada ta'sir qilmoqda.

Shuningdek, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda ijtimoiy va iqtisodiy qatlamlar o'rtasida adolatni ta'minlash masalasi ham muhimdir. Mamlakatda iqlimga doir ta'lim, targ'ibot va o'quv materiallari orqali aholining ekologik savodxonligini oshirish zarurati mavjud.

XULOSA

Iqlim o'zgarishini tartibga solish, nafaqat xalqaro huquqiy me'yorlar, balki har bir davlatning milliy qonunlari va siyosatining samarali amalga oshirilishiga ham bog'liq. O'zbekiston, xalqaro majburiyatlarga mos ravishda, iqlim o'zgarishi bilan kurashish bo'yicha samarali huquqiy mexanizmlar yaratish jarayonida muhim qadamlar qo'ygan. Biroq, bu jarayonda yanada samarali bo'lishi uchun qonunlar va siyosatlarni takomillashtirish, moliyaviy va texnologik resurslarni kengaytirish zarur. Xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlikda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, O'zbekiston uchun nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham foydali bo'lishi mumkin. O'zbekiston iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishning global strategiyasiga mos ravishda o'z ichki siyosat va qonunchiligini takomillashtirishi zarur. Bu nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu bilan birga, iqlim o'zgarishining ta'sirlarini kamaytirish uchun davlatlararo hamkorlikning yanada kuchayishi lozim. O'zbekistonning xalqaro huquqiy majburiyatlarini bajarishda samarali monitoring tizimlarini joriy etish va iqlim o'zgarishiga qarshi global ko'p tomonlama kelishuvlarda faol qatnashish, iqlim siyosatini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston hukumati va uning xalqaro sheriklari o'rtasida iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish bo'yicha ko'proq aloqalar o'rnatilishi, texnologik transferlar va investitsiyalarni jalb qilish kabi masalalar ham diqqatga sazovor. O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish va energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan dasturlarni kengaytirish, iqlim o'zgarishining ta'sirlarini kamaytirishda muhim qadam bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, ijtimoiy qatlamlar o'rtasida iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlarini teng taqsimlashni ta'minlash ham zarur. Bunda, aholining barcha qatlamlari, ayniqsa iqlim o'zgarishidan eng ko'p zarar ko'rishi mumkin bo'lgan ijtimoiy guruhlar, ya'ni qishloq aholisi, qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanuvchi sektor vakillari va kambag'al qatlamlarga yordam ko'rsatish, ularni iqlim o'zgarishining oqibatlariga qarshi tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, O'zbekiston hukumati ekologik ta'limni rivojlantirish, yoshlarni iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish bo'yicha targ'ib qilish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha bilimlarni kengaytirish choralari ko'rishi kerak. O'zbekistonda ekologik va iqlim siyosatini amalga oshirishda aholining atrof-muhitga bo'lgan ongli munosabatini shakllantirish, uning ta'lim va bilim olish jarayoniga ta'sirini kuchaytiradi.

O'quv yurtlarida ekologik ta'limni kuchaytirish, masalan, ekologik fanlarni o'qitish, iqlim siyosati va strategiyalarni o'rganish, yosh avlodni bu masalada xabardor qilish iqlim o'zgarishi bilan kurashishda muhim strategiyalardan biridir. Shuningdek, ekologik targ'ibotni faollashtirish orqali aholining atrof-muhitni himoya qilishdagi roli oshirilishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. **United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC).** (1992). *The Rio Earth Summit*. United Nations.
2. **Paris Agreement.** (2015). *United Nations Climate Change*. UNFCCC.
3. **UN Environment Programme (UNEP).** (2020). *Global Environment Outlook*. Cambridge University Press.
4. **Berlanga, S. P. & McNamara, D. E.** (2018). *International Climate Change Law*. Oxford University Press.
5. **Mansurov, A.** (2017). *O'zbekistonda ekologik siyosat va iqlim o'zgarishi*. Tashkent: Uzbekistan Ecological Institute.
6. **Wagner, L. J., & Byers, P.** (2019). *Climate Change and Environmental Law*. Routledge.
7. **World Bank.** (2020). *Climate Change Action in Uzbekistan*. World Bank Report.
8. **Gulyamov, R. A.** (2015). *O'zbekiston ekologiyasini himoya qilishga oid qonunlar va ularning amaliyotga tatbiqi*. Tashkent: Navoiy State University Press.

